बजार अनुगमन निर्देशिका
२०७४

नगर कार्यपालिकाबाट स्वीकृत मिति : २०७४।१२।१५

नगरसभाबाट अनुमोदन मिति : ....

घोडाघोडी नगरपालिका
नगरकार्यपालिकाको कार्यालय
सुख्खड कैलाली
७ नं. प्रदेश
नेपाल

प्रस्तावना :

नेपालको संविधान, २०७२ को अनुसूची -८ बमोजिम उपभोक्ता हित संरक्षणार्थ बजार अनुगमनको जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई तोकिएको हुँदा सो संबैधानिक दायित्व कार्यान्वयनको लागि नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्बाट मिति २०७३।१०।१८ मा स्वीकृत कार्यविस्तृतीकरण प्रतिवेदनको अधिनमा रही घोडाघोडी नगरपीलकाले यो निर्देशिका तायार गरेको छ ।

उपभोक्ताको स्वास्थ्य, सुविधा र आर्थिक हित कायम राख्न, उपभोग्य बस्तु वा सेवाको गुणस्तर , परिमाण एवं मूल्यको अनियमितताबाट उपभोक्तालाई संरक्षण प्रदान गर्न, बस्तु वा सेवाको उत्पादन स्थल वा भन्सार विन्दु, ढुवानी मार्ग, भण्डारण तथा सञ्चय स्थल, थोक तथा खुद्रा विक्रि स्थल र उपभोग स्थल लगाएतका ठाँउहरुमा बस्तु वा सेवा प्रदायक वा बिक्रेताको व्यवसायीक कारोबारको दर्ता, नविकरण , आपूर्ति, मूल्य, गुणस्तर, नापतौल, विज्ञापन, लगाएतका व्यापारिक क्रियाकलापको नियमन गर्न तथा प्रभावकारी बजार अनुगमन गर्न आवश्यक भएकोले,

घोडाघोडी नगरपालिकाले नगरसभाको मिति......................को बैठकबाट पारित गरि यो निर्देशिका लागु गरेको छ ।

परिच्छेद -१
प्रारम्भीक

१.संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :

(१) यस निर्देशिकाको नाम "घोडाघोडी नगरपालिकाको गरिने बजार अनुगमन निर्देशिका, २०७४" रहेको छ ।

(२) यो निर्देशिका घोडाघोडी नगरसभाबाट स्वीकृत भएको मिति देखी लागू हुनेछ ।

२.परिभाषा :

विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकामा,

(क) "अनुगमन टोली" भन्नाले कार्यालयले विशेषज्ञ सहित गठन गरेको बजार अनुगमन टोली सम्झनु पर्दछ ।

(ख) "उपभोक्ता हित संरक्षण समिति" भन्नाले घोडाघोडी नगरपालिकाका उपप्रमुखको संयोजकत्वमा गठित समिति सम्झनुपर्छ ।

(ग) "कार्यालय" भन्नाले घोडाघोडी नगरपालिकाको कार्यालय सम्झनुपर्छ ।

(घ) "प्रदायक" भन्नाले बस्तु वा सेवाको उत्पादक, आयत कार्ता , भण्डारण वा बिक्रि वितरण गर्ने व्यक्ति वा संस्था सम्झनुपर्छ ।

(ङ) “वस्तु” भन्नाले उपभोक्ताले उपभोग वा प्रयोग गर्ने वस्तुको समिश्रणबाट बनेको पदार्थ सम्झनुपर्छ र सो शब्दले उपभोग्य बस्तुको निर्माणमा प्रयोग हुने कच्चापदार्थ , रङ्ग, सुगन्ध वा रसायनलाई समेत जनाउछ ।

(च) “बिक्रेता” भन्नाले बस्तु वा सेवाको उत्पादक, पैठारीकर्ता, थोक वा खुद्रा बिक्रेता, सेवा प्रदायक सम्झनुपर्छ । सो शब्दले होटेल, लज, होस्टेल, खाजाघर सञ्चालक आदिलाई समेत जनाउदछ ।

(छ) “स्थानीय सरकार” भन्नाले घोडाघोडी नगरपालिकालाई सम्झनुपर्छ ।

(ज) “सेवा” भन्नाले व्यवसायीक सेवा, सञ्चार सेवा, निर्माण तथा इन्जिनियरिङ्ग सेवा, वितरण सेवा, शिक्षा सेवा, बातावरणिय सेवा, वित्तिय सेवा, स्वास्थ्य र सामाजिक सेवा , पर्यटन सेवा , मनोरञ्जन तथा खेलकुद सेवा, यातायात सेवा लगाएतका दस्तुर/पारिश्रमिक लिई वा नलिई प्रदान गरिने सम्पुर्ण सेवाहरु सम्झनु पर्छ ।

(झ) “समिति” भन्नाले उपभोक्ता हित संरक्षण समिति भन्ने सम्झनुपर्छ ।

परिच्छेद-२
उपभोक्ता हित संरक्षण समिति

३. उपभोक्ता हित संरक्षण समिति :

उपभोक्ताको हित संरक्षण सम्बन्धि विषयमा आवश्यक नीतिगत व्यवस्था गर्न तथा बजार अनुगमन कार्यलाई मार्ग दर्शन एवं समन्वयको लागि घोडाघोडी नगरपलिकाले उपभोक्ता हित संरक्षण समितिको गठन गर्नेछ ।

४.उपभोक्ता हित संरक्षण समितिको गठन देहाय अनुसार हुनेछ :

(क) घोडाघोडी नगरपालिकाका उपप्रमुख - संयोजक

(ख) घोडाघोडी नगरपालिकाको आर्थिक समितिका संयोजक - सदस्य

(ग) जिल्ला प्रशासन वा इलाका प्रशासन कार्यालयका अधिकृत प्रतिनिधी - सदस्य

(घ) खाद्य, गुणस्तर, औषधि/ जनस्वास्थ्य/उद्योग वाणिज्य हेर्ने (उपलब्ध भए सम्मका क्षेत्रगत विषय हेर्ने) शाखाका प्रमुख / प्रतिनिधी- सदस्य

(ङ) सम्बन्धित उद्योग वाणिज्य संघको प्रतिनिधी - सदस्य

(च) उपभोक्ता हित संरक्षणमा क्रियाशिल संस्था वा व्यक्तिहरु मध्येबाट एक जना - सदस्य

(छ) कार्यालयको उपभोक्ता हित संरक्षण हेर्ने शाखा /डेक्स /एकाइका प्रमुख - सदस्य सचिव

५.उपभोक्ता हित संरक्षण समितिको काम कर्तव्य र अधिकार :

क. उपभोक्ता हित संरक्षणको लागि आवश्यक नीतिगत व्यवस्था गर्ने ।

ख. अत्यावश्यक वस्तुहरुको माग र .आपूर्तिको अवस्था सम्बन्धि तथ्याङ्क संकलन र मागको प्रक्षेपण गर्ने ।

ग. समितिले यस निर्देशिकाको दफा (८) २ अनुसार गठित अनुगमन टोलीद्वारा अनुसुची-१ को फारममा उल्लेख भए अनुसार प्रस्तुत गरेको बजार अनुगमन सम्बन्धि प्रतिवेदन माथी बिश्लेषण गरी आवश्यक निर्देशन दिने ।
घ.उपभोक्ताको हित संरक्षण गर्न आपूर्ति व्यवस्था र उपभोग्य वस्तु वा सेवाको छड्के अनुगमन गर्ने ।
ङ. बजार अनुगमन सम्बन्धि कामको मूल्याङ्कन गर्ने र टोलिलाई अवश्यकता अनुसार मार्गदर्शन गर्ने ।
च. घोडाघोडी नगरपालिकाले दिएको अन्य निर्देशन र आदेशको कार्यान्वयन गर्ने/गराउने ।
छ. उपभोक्ता हित बिपरित कार्यमा अवश्यक कानुनी कारवाहीका लागि निरीक्षण वा अनुसान्धान अधिकृत तोक्ने ।

६.उपभोक्ता हित संरक्षण समितिको बैठक सम्बन्धि कार्यविधि :
उपभोक्ता हित संरक्षण समितिको बैठक महिनामा एक पटक अनिवार्य रुपमा बस्नु पर्नेछ । समितिको बैठकले आफ्नो कार्यविधि आफै तयार गर्नेछ । यसरी बैठक बस्दा कम्तिमा तीन दिन अगाडी बैठकको विषय सहितको सुचना सदस्यहरुलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद-३
बजार अनुगमन सम्बन्धि व्यवस्था

७. बजार अनुगमन :
बस्तु वा सेवाको दर्ता, आपूर्ति, मूल्य, गुणस्तर, नापतौल लगाएतका व्यापारिक क्रियाकलापलाई उपभोक्ता मैत्री बनाउन घोडाघोडी नगरपालिकाले निम्न व्यवस्था गर्नु पर्नेछ :-
क. गुणस्तरिय उपभोग्य बस्तु तथा सेवाको सहज र सर्वसुलभ आपूर्ति हुने वातावरणको सुनिश्चितता सहित उपभोक्ताको हक र हितको संरक्षण गर्न कार्यालयमा उपभोक्ता हित संरक्षण शाखा/इकाइ/डेस्कको व्यवस्था गरि नियमित र प्रभवकारी बजार अनुगमनको व्यवस्था गर्ने ।
ख. बजार प्रणालीलाई प्रतिस्पर्धि र उपभोक्ता प्रति जिम्मेवार तुल्याउन प्रचलित कानुनको कार्यान्वयनमा जोड दिने ।
ग. उपभोक्ता शिक्षा सम्बन्धि सचेतना र बजार अनुगमनको कार्यायोजना तयार गरि उपभोक्ता हित संरक्षणको विषयलाई विशेष प्रथामिकतामा राख्ने ।
घ. उपभोक्तालाई सचेत र जागरुक तुल्याउन वडा समितिको कार्यालयदेखि नै उपभोक्ता सचेतना लगाएतका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।
ङ. आफ्नो गाउ वा नगरपालिका अर्न्तगत स्थापित वा संचालित उद्योग व्यवसायको दर्ता, नविकरण, विल विजक तथा विक्रिको लागि राखिएका मालवस्तु , नापतौल, गुणस्तर, लेवल, आपूर्ति, आदिको अनुगमन गर्ने ।
च. तरकारी, फलफुल, माछा, मासु, मिठाई पसल, डेरी, होटल लगाएतका खाद्य बस्तुको विक्रि स्थलको मापदण्ड तोक्ने र छुट्टै फलफुल तथा तरकारी बजार र पशु बधशालाको व्यवस्था गर्ने ।

८. बजार अनुगमन टोली गठन :

१. बस्तु वा सेवा प्रदायक व्यवसायको दर्ता, नविकरण, आपूर्ति, मूल्य, नापतौल, विज्ञापन, लगाएत व्यापारिक क्रियाकलापको नियमित एवं आकस्मिक अनुगमनको लागि नगरपालिकाले बजार अनुगमन टोली गठन गर्नेछ ।
२. उपदफा (१) बमोजिम गठन हुने अनुगमन टोलीमा देहाय बमोजिमको पदाधिकारीहरु रहनेछन् ।
क. कार्यालयको उपभोक्ता हित संरक्षण हेर्ने शाखा/एकाई/डेक्सको प्रमुख - संयोजक
ख. सम्बन्धित विषयगत क्षेत्रको प्रतिनिधी (उपलब्ध भएमा) - सदस्य
ग. स्थानीय प्रशासनको प्रतिनिधी (उपलब्ध भएमा) - सदस्य
घ. स्थानीय सुरक्षा निकाय (नेपाल प्रहरी) को प्रतिनिधी - सदस्य
ङ. उपभोक्ता हित संरक्षण क्रियाशिल संस्था वा व्यक्तिहरु मध्ये बाट मनोनीत १ जना - सदस्य
च. उदोग बाणिज्य संघको प्रतिनिधी (उपलब्ध भएमा) एक जना सदस्य - सदस्य
छ . पत्रकार महासंघ/संचारकर्मी एक जना - सदस्य
३. अनुगमन टोलीमा कम्तीमा ५ जना प्रतिनिधी संलग्न भइ बजार अनुगमन सम्बन्धि कार्य गरिनेछ । तर कुनै विषयगत क्षेत्रको अनुगमन गर्ने कार्यमा सम्बन्धित विषयगत क्षेत्रको विज्ञ/प्रतिनिधि अनिवार्य रुपमा समावेश गराउनु पर्ने छ । (विषयगत विज्ञ र प्रतिनिधि भन्नाले जस्तै खाद्य वा कृषि उपजको लागि खाद्य निरिक्षक वा उपलब्ध नभएमा कृषि प्राविधिक बुझिनेछ ।)
४. उपभोक्ता हित संरक्षण हेर्ने शाखा वा एकाइले मासिक रुपमा तोकिएको ढाँचामा बजार अनुगमनको एकिकृत प्रतिवेदन कार्यालयमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

९. बजार अनुगमन टोलीको काम कर्तव्य र अधिकार :

दफा ८ (१) बमोजिम गठित बजार अनुगमन टोलीले प्रचलित कानुन बमोजिम देहाय अनुसारका कार्यहरु गर्नु पर्नेछ :
क. बजार अनुगमनको पूर्व कार्य योजना र मासिक अनुगमन कार्य तालिका बनाइ स्वीकृतीको लागि समितिमा पेश गर्ने ।
ख. स्वीकृत कार्य योजना बमोजिम नियमित रुपमा बजार अनुगमन गर्ने र आवश्यकता बमोजिम आकस्मीक वा विशेष अनुगमन गर्ने ।
ग. बस्तु वा सेवाको दर्ता, आपूर्ति, मूल्य, गुणस्तर, नापतौल, विज्ञापन लगाएतका व्यापारिक क्रियाकलापहरुको अनुगमन गर्ने ।
घ. कालोबजारी, एकाधिकार, मिलिमतोपूर्ण भाउ निर्धारण, कृतिम अभाव तथा बजार प्रवेशमा अवरोध गर्ने जस्ता गैर प्रतिस्पर्धी व्यापारिक क्रियाकलाप भए/नभएको अनुगमन गर्ने ।
ङ. कुनै बस्तुको अनुचित व्यापारिक क्रियाकलाप मिसावट/कम तौल भएको देखिएमा/भेटिएमा आवश्यकता अनुसार त्यस्ता वस्तु जफत गर्ने, नष्ट गर्ने, कारोकार रोक्का गर्ने वा बन्द गर्ने लगाएतका कार्य गर्ने ।
च. उपभोक्ता हित संरक्षण समितिबाट समय समयमा दिइएका निर्देशन एवं आदेश बमोजिमका कामहरु गर्ने ।
छ. अनुगमन टालीले बजार अनुगमन पश्चात प्रतिवेदन सोही दिन कार्यालयमा पेश गर्नु पर्छ ।

१०. बजार अनुगमन कार्यविधि :

१) बजार अनुगमन टोलीले बजार अनुगमन गर्दा निम्न विषयमा ध्यान दिनु पर्नेछ ।

क. बिक्रेता वा सेवा प्रदायकले नियनमक निकाय बाट कानुन बमोजिम प्रदान गरिने गरेको व्यवसाय दर्ता प्रमाण-पत्र , स्थायी लेखा नं. को प्रमाण-पत्र, खाद्य अनुग्या पत्र, औषधि पसल दर्ता प्रमाण-पत्र लगाएतका आवश्यक कागजातहरु लिएको छ /छैन हेर्ने । साथै प्रमाण-पत्र नियमित रुपमा नविकरण भए नभएको हेर्ने । प्रमाणपत्र नलिएको वा नविकरण गरेको नदेखिएमा बढीमा ७ दिन भित्र सो कार्य गरी कार्यालयमा पेश गर्न लिखित निर्देशन दिने ।

ख. बिक्रेता वा सेवा प्रदायकले आफ्नो व्यवसायको साइनबोर्ड राखेको छ/छैन हेर्ने । नराखेको भए तीन दिनभित्र राखी कार्यालयमा जानकारी दिन लिखित निर्देशन दिने ।

ग. प्रदायकले बस्तुको बिक्रि कक्षमा मूल्य सुची राखेको छ/छैन हेर्ने । नराखेको भए तीन दिनभित्र राखी कार्यालयमा जानकारी दिन लिखित निर्देशन दिने ।

घ. माल, बस्तुको परिमाण, मूल्य, गुणस्तर र तौल ठिक छ/छैन हेर्ने ।

ङ. प्याकेजिङ्ग गरिएको बस्तुको लेबलमा उत्पादक वा पैठारी कर्ताको नाम, उत्पादन मिति , उपभोग्य अवधि वा मिति, अधिकतम खुद्रा मूल्य, मिश्रण, भण्डारण र उपभोग गर्ने तरिका उल्लेख गरिएको छ/छैन हेर्ने ।

च. औषधि वा औषधियुक्त पदार्थ भए सो को प्याकेजिङ्ग प्रयोग गर्ने तरिका उल्लेख छ/छैन हेर्ने । औषधि विज्ञ (फार्मासिष्ट) औषधि बिक्रि स्थलमा भए/नभएको एवं औषधि बिक्रेता प्रमाण-पत्र समेत हेर्ने ।

छ. उपभोग्य मिति नाघेको औषधि, प्रशोधित पानी, विस्कुट, पाउरोटी लगाएतका खाद्य तथा उपभोग्य बस्तुहरु फेला परेमा नष्ट गर्ने ।

ज. उत्पादन मिति, उपभोग्य मिति केरमेट गरेको वा पुन लेवलिङ्ग वा छपाई गरेको छ/छैन हेर्ने । पुन लेवलिङ्ग वा छपाई गरेको पाईएमा त्यस्तो बस्तु जफत गर्ने, वस्तु को प्रकृति अनुसार मुचुल्का गरि नष्ट गर्ने ।

झ. माछामासु, फलफुल, तरकारी, मिठाई पसल, डेरी र होटल बधशाला वा माछामासु बिक्रि स्थल सफा सुग्घर र मापदण्ड अनुसार छ/छैन हेर्ने । नभएमा कसुरको प्रकृती अनुसार सजग गराउने वा चेतावनी दिने तथा अटेरी गरेमा तोकिए बमोजिम दण्ड जरीवाना गर्ने ।

ञ. बिक्रेता वा क्रेताले बस्तु विक्रिको विल विजक जारी राखेको छ/छैन हेर्ने । विलिङ्ग अनिबार्य गर्न निर्देशन दिने ।

२. नगरपालिकाले अनुसुची २ मा उल्लेखित बस्तु र सेवाको अनुगमन गर्न उपभोक्ता हित संरक्षण हेर्ने शाखा/एकाइ/डेक्सलाई लिखित कार्य विवरण तोक्नु पर्नेछ । सोही आधारमा बजार अनुगमन टोलीले बजार अनुगमन सम्बन्धि कार्य गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-४
उजुरी सम्बन्धि व्यवस्था

११. उजुरी दिन सक्ने :

क. कुनै बस्तु वा सेवाको विक्रेता वा प्रदायकले उपभोक्ता हित विपरित व्यापारिक क्रियाकलाप गरेको भनी कुनै पनि व्यक्तिले उपभोक्ता हित संरक्षण समिति वा वजार अनुगमन टोली वा कार्यालयको उपभोक्ता हित संरक्षण हेर्ने शाखा/एकाई/डेक्समा लिखित वा मौखिक सुचना वा उजुरी दिन सक्ने छ ।

ख. उपदफपा (क) बमोजिमको निकायल गरेको उजुरी वा सार्वजनकि सञ्चार माध्यमबाट प्राप्त सुचनालाई उजुरीको रुपमा ग्रहण गरिनेछ ।

ग. उपदफा (क) वा (ख) बमोजिम उजुरी वा अन्य कुनै सरकारी निकायबाट अनुगमनको लागि लेखि आएमा सो लाई समेत उजुरीको रुपमा ग्रहण गरि बजार अनुगमन टोलीले अनुगमन तथा निरिक्षण गर्नु पर्नेछ ।

घ. उपदफा (ग) बमोजिम अनुगमन तथा निरिक्षण गर्दा विक्रेता वा सेवा प्रदायकले प्रचलित कानुन वा मापदण्ड विपरित व्यापारिक क्रियाकलाप गरेको पाइएमा तत्काल कारवाही चलाउनु पर्नेछ ।

ङ. उपदफा (घ) बमोजिम अनुगमन टोलीले गरेको काम कारवाहीमा चित्त नबुझेमा बिक्रेताले प्रचलित कानुन बमोजिम नगरपालिकाको उपप्रमुख समक्ष लिखित रुपमा उजुरी दिन सक्नेछ ।

परिच्छेद-५
अनुगमन सम्बन्धि प्रकृया

१२. अनुगमनको पूर्व तयारी :

अनुगमन टोलीले अनुगमन गर्नु पूर्व देहायको तयारी गर्नु पर्नेछ ।

क. निरिक्षण वा अनुगमनमा जानु पूर्व अत्यावश्यक बस्तु तथा सेवा मध्ये कुन कुन विषयलाई पहिलो प्राथमिकतामा राख्ने भन्ने किटान गरि विषय सुची तयार गर्नु पर्दछ ।

ख.अनुगमनमा जादा अनुगमन गरिने बस्तु तथा सेवा संग सम्बन्धित ऐन नियमहरु विवरण र चेक लिष्ट साथै लिई जानु पर्नेछ ।

ग. बस्तु तथा सेवा को आपूर्ति, विक्रि वितरण, मूल्य, गुणस्तर आदिको बारेमा प्रयाप्त सुचना र जानकारी हासिल गर्नु पर्नेछ ।

घ. अनुगमन वा निरिक्षण गर्न जानु अगावै तालिका बनाई आवश्यक पर्ने साधन सुरक्षा आदिको पूर्व तयारी गर्नु पर्नेछ ।

१३. बजार अनुगमन गर्ने प्रक्रिया :

क. बजार अनुगमन गर्दा अनुगमनमा खटिई जाने व्यक्तिले आफ्नो परिचयपत्र देखाई वजार अनुगमन गर्नु पर्नेछ ।अनुगमन टोलीका संयोजकले अनुगमनको आवश्यकता बारे जानकारी गराउनु पर्नेछ र सम्बन्धित व्यवसायीले विना कुनै अवरोध अनुगमन गर्न दिनु पर्नेछ ।

ख.उपदफा (क) बमोजिम बजार अनुगमन गर्दा सम्बन्धित व्यवसायीले बाधा विरोध गरेमा बाधा विरोध गर्ने लाई प्रचलित कानुन बमोजिम कारवाहीको लागि सम्बन्धित निकायमा अनुरोध गर्न वा लेखी पठाउन सक्नेछ ।

ग. अनुगमन टोलीले बजार अनुगमन गर्दा बस्तु वा सेवाको नमुना संकलन गर्नु पर्ने देखिएमा प्रचलित कानुन बमोजिम नमुना संकलन गरी सो को यथार्थ विवरण खुलाई सम्भव भए सम्म सम्बन्धित व्यवसायीको समेत दस्तखत भएको स्थलगत मुचुल्का बनाउनु पर्नेछ । व्यक्तिहरुको रोहवरमा मुचुल्का तयार गरी आवश्यकता अनुसार शिलवन्दी समेत गरी परिक्षणको लागि यथाशिघ्र सम्बन्धित निकायमा नमुना सहित लेखि पठाउनु पर्नेछ ।

घ. अनुगमन टोलीले बजार अनुगमन गर्दा तत्काल केही सुधार गर्नु पर्ने देखेमा सम्बन्धित व्यवसायीलाई अवधि तोकी स्थलगत लिखित निर्देशन दिई सुधार गर्न लागउन सक्नेछ ।

ङ. बजार अनुगमन टोलीले बजार अनुगमन गर्दा कुनै बस्तु तत्काल नष्ट नगरे जनस्वास्थ्यमा असर पर्ने देखिएमा त्यस्ता बस्तुको नमुना संकलन गरी प्रमाणको रुपमा सुरक्षित राखी बाकी बस्तु प्रचलित कानुन बोजिम आवश्यक प्रक्रिया पुऱ्याई सम्बन्धित व्यवसायी र उपस्थित व्यक्तिहरुको रोहवरमा मुचुल्का गरी वातावरणमा असर नपर्ने गरि त्यस्तो बस्तु नष्ट गर्नु पर्नेछ ।संकलित नमुना आवश्यकता अनुसार परिक्षणका लागि प्रयोगशाला मा पठाउन सकिनेछ ।

१४. दण्ड जरीवाना :

क. बजार अनुगमन टोलीले बजार अनुगमन गर्दा सेवा वा वस्तु राखेको स्थानको नियम अनुसार जाच बुझ वा खानतलासी गर्न सक्नेछ । खानतलासीबाट बस्तु वा सेवाको बिक्रि वितरणमा अनुचित वा अनियमित कार्य गरेको पाइएमा आवश्यकता अनुसार त्यस्तो सेवा वा बस्तुको प्रयोग वा विक्रि वितरणमा रोक लगाउन सक्नेछ तथा त्यस्ता बस्तु अनुगमन टोलीले कब्जामा लिई नियम अनुसार कार्यवाही बढाउने छ ।

ख. अनुगमन गर्दा कुनै कानुनी कारवाही गर्नु पर्ने देखिएमा अनुगमन टोलीले सम्बन्धित व्यवसायी संग तुरुन्त लिखित स्पष्टिकरण माग गर्न सक्नेछ ।

ग. अनुगमन टोलीको प्रतिवेदन वा नमुना परिक्षणबाट मुद्दा दायर गर्नु पर्ने देखिएमा प्रचलित कानुन बमोजिम अनुसन्धान तहकिकातको लागि निरीक्षण अधिकृत तोक्ने गरी मुद्दा दायर गर्ने समितिबाट निर्णय गराई यथाशिघ्र अभियोजना अधिकारी समक्ष आवश्यक कागजात सहित लेखि पठाउनु पर्नेछ ।

घ. उपदफा (ग) बमोजिम लेखि आएमा सम्बन्धित अधिकारीले प्रचलित कानुन बमोजिम प्रक्रिया पुरा गरी सम्बन्धित निकायमा मुद्दा दायर गर्नु पर्नेछ ।

ङ. उपदफा (क) बमोजिम अनुगमन टोलीले अखाद्य बस्तु वा अन्य बस्तु नष्ट गर्दा लागेको खर्च सम्बन्धित व्यवसायीले नै व्यहोर्नु पर्नेछ ।

च. अनुगमन गरिएका मालवस्तुको प्रकृति अनुसार मुचुल्का उठाउनु पर्नेमा मुचुल्का उठाउन, चेकलिष्ट अनुसार भए नभएको हेर्ने र नमुना परिक्षण लिनु पर्ने भएमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ वा नगर सभाबाट स्वीकृत कानुनमा व्यवस्था भएको सोहि

बमोजिम अन्यथा खाद्य नियमावली, २०२७ को नियम १० वा उपभोक्ता संरक्षण नियमावली, २०५६ को नियम २७ अनुरुप वा नेपाल गुणस्तर ऐन, २०३७ वा प्रचलित कानुन बमोजिम नमुना संकलन गर्नु पर्नेछ ।

छ. निरीक्षण, जाँचबुझ वा खानतलासी गर्दा उपभोग्य वस्तु रोक्का राख्नु पर्ने भएमा स्थानीय शासन सञ्चालन सम्बन्धि ऐन वा नगरसभाबाट स्वीकृत कानुनमा व्यवस्था भएको मा सोही बमोजिम अन्यथा खाद्य नियमावली २०२७ को नियम १३ वा उपभोक्ता संरक्षण नियमावली , २०५६ को नियम २५, वा नेपाल गुणस्तर ऐन २०३७ र स्ट्याण्डर्ड नापतौल ऐन २०२५ का प्रचलित कानुन बमोजिम गर्नु पर्नेछ ।

ज. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ वा नगरसभाबाट स्वीकृत कानुनमा व्यवस्था भएकोमा सोही बमोजिम अन्यथा बस्तु वा मालसामान सिलवन्दी गर्नु पर्दा खाद्य नियमावली, २०२७ को नियम १३ वा उपभोक्ता संरक्षण नियमावली , २०५६ को नियम २८ र २९ वा नेपाल गुणस्तर ऐन, २०३७ वा स्ट्याण्डर्ड नापतौल ऐन, २०२५ वा प्रचलित कानुन अनुसार गर्नुपर्नेछ ।

झ. खाद्य प्रशोधन गर्न आवश्यक पर्ने कुनै उपकरण जडान भै कुनै बस्तु वा पदार्थको उत्पादन गरिएकोमा अनुगमन गर्ने निकायले उत्पादन प्रशोधन कानुन सम्मत भए नभएको हेरी नभएको भए त्यस्तो स्थानमा सिलवन्दी गर्न सक्नेछ । यसरी सिलवन्दी गरिएकोमा प्रशोधन उद्योगलाई निश्चित समयावधी दिई आवश्यक मापदण्ड पुरा गरि सुधार गर्न निर्देशन दिन सकिनेछ ।

ञ. उपदफा (झ) बमोजिम निर्देशन दिएकोमा उद्योगले सुधारात्मक कार्यहरु गरि सिलवन्दी हटाई पाँउ भनी कार्यालयमा निवेदन दिएमा कार्यालयको टोलीले बजार अनुगमन गराई सुधार भएको पाइएमा सिलवन्दी हटाई दिन सक्नेछ । सुधार भएको नपाइएमा कानुन बमोजिम कारवाही अगाडी बढाउनेछ ।

ट. बस्तु वा सेवा क्षेत्रमा अनुचित व्यापारिक क्रियाकलाप (Unfair trade Practices) , कानुनद्धारा नियन्त्रित वा निषेधित व्यपारिक क्रियाकलाप (Restricive Trade Practices) र एकाधिकारपूर्ण व्यपारिक क्रियाकलाप (Monopolistic Trade Practices) भए नभएको विषयमा समेत अनुगमनका क्रममा हेर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-६
आचार संहिता

१५. आचार संहिता : बजार अनुगमन गर्न जाने अनुगमन टोलीले निम्न बमोजिमको आचार संहिता पालना गर्नु पर्नेछ :

क. अनुगमन टोलीले अनुगमन गर्ने स्थल र अनुगमन गरिने वस्तुको बारेमा सो कार्यमा संलग्न समस्याहरु बाहेक अरु कसैलाई पनि सो बारेमा पूर्व सुचना वा जानकारी गराउनु हुदैन ।

ख. अनुगमनमा खटिने व्यक्तिले आफ्नो नातागोता वा इष्टमित्र कहाँ अनुगमन गर्न जानु हुदैन,

ग. अनुगमन कार्यमा संलग्न कुनै पनि सदस्यले अनुगमन गर्ने विक्रेता व्यवसायीबाट कुनै पनि किसीमको चन्दा दान दातव्य वा उपहार स्वीकार गर्नु हुदैन ।

घ. अनुगमन गर्न जादा प्रदायकहरुले दिएको सुविधा तथा आतिथ्य स्वीकार गर्नु हुदैन ।

ङ. कुनै किसीमको प्रलोभन वा मोलाहिजामा पर्नु हुदैन ।

च. अनुगमनको कारवाही सम्बन्धि सुचना प्रवाह गर्दा अनुगमन टालीको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिबाट मात्र प्रबाह गर्नु पर्नेछ तथा अनुगमन टोलीमा रहने अन्य सदस्यले जानकारी दिनु हुदैन ।

छ . बजार अनुगमन गर्दा अनुगमन टोलीका पदाधिकारीहरु सेवा प्रदायक समक्ष मर्यादित तरिकाले प्रस्तुत हुनु पर्ने र व्यवसायीको भण्डारण स्थल वा पसलबाट जथाभावी तरिकाले माल वस्तु निकाल्नु हुदैन ।

ज. अनुगमन टोलीका कुनै सदस्यले अनुगमन सम्बन्धि कार्य गर्दा गोप्यता भङ्गगर्ने लगायत अन्य कुनै गैरकानुनी काम गरेमा कर्मचारी भए प्रचलित कानुन बमोजिम विभागीय कारवाही गर्न र अन्य व्यक्ति भए टोलीबाट हटाई प्रचलित कानुन बमोजिम कारवाही गर्न सकिनेछ ।

झ. मानवअधिकारवादी संघसंस्था, उपभोक्ता हकहित संरक्षण कार्यमा संलग्न संस्थाहरु, विभिन्न सञ्चार माध्यममा कार्यरत सञ्चारकर्मी प्रतिनिधीहरुले अनुगमन कार्यलाई सहयोग पुग्ने गरि अनुगमन प्रक्रियाको स्थलगत अवलोकन गर्न सक्नेछन् । तर सामान जफत गर्ने, धुल्याउने वा नष्ट गर्ने वा सिलवन्दी गर्ने कार्यमा सम्बन्धित आधिकारीक कर्मचारी वा प्रहरीद्धारा नै कार्य सम्पन्न गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-६
विविध

१६. बजार अनुगमन समितिको कार्यक्रम तथा बजेट :

क. नगरपालिकाले आफ्नो स्रोत साधन र जनशक्ति प्रयोग हुने गरि बजार अनुगमनका लागि आवश्यक कार्यक्रम र बजेट प्राथमिकता साथ वार्षिक कार्यक्रममा समावेश गर्नु पर्नेछ ।

ख. नेपाल सरकार बाट बजार अनुगमनका लागि बजेट प्राप्त भएमा सोही अनुसार कार्यक्रममा समावेश गर्नु पर्नेछ ।

ग. बार्षिक कार्यक्रममा उपभोक्ता सचेतनाको कार्यक्रम समेत समावेश गर्नु पर्नेछ ।

घ. बजार अनुगमनको क्रममा नमुना संकलन गर्दा प्रदायकलाई बस्तुको मूल्य भुक्तानी गरि विल लिनु पर्नेछ ।

ङ. बजार अनुगमन मा खटिएका टोलीहरुलाई खाजा बापत भत्ता दिनु पर्नेछ ।

१७. स्थानीय प्रशासनको कर्तव्य : बजार अनुगमन गर्दा अनुगमन टोलीले सुरक्षा लगाएतका आवश्यक सहयोग माग गरेमा तत्काल त्यस्तो सुरक्षा तथा सहयोग उपलब्ध गराउनु स्थानीय प्रशासनको कर्तव्य हुनेछ ।

१८. असल नियतले गरेको काम बचाउ : यस निर्देशिका बमोजिम बजार अनुगमन गर्दा असल नियतले गरेको काम सम्बन्धमा टोलीका संयोजक वा सदस्यहरु उपर कुनै कारवाही हुने छैन ।

१९. प्रचलित कानुन बमोजिम हुने : यस निर्देशिकामा भएको व्यवस्थाले प्रचलित कानुन बमोजिम हुने अन्य अनुगमन कार्यलाई बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।

२०. दण्ड सजाय : स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ वा नगरसभावाट स्वीकृत कानुनमा व्यवस्था भएकोमा सोही बमोजिम अन्यथा प्रचलित कानुन (उपभोक्ता संरक्षण हित ऐन तथा नियम, खाद्य ऐन तथा नियम, औषधि बिक्रि वितरण सम्बन्धि ऐन तथा नियम, कालोबजारी तथा अन्य केही सामाजिक अपराध तथा सजाए ऐन, मासु जाँच ऐन) लगाएतका प्रचलित कानुनको अधिनमा रहि बजार अनुगमन बाट दोषी पाइएका व्यवसायी उपर कानुनी कारवाही र दण्ड सजाय गर्नुपर्नेछ ।

२१. प्रतिवेदन : बजार अनुगमनको मासिक अनुगमन प्रगती विवरण अनुसुची-३ अनुसार तयार गर्नु पर्नेछ ।

२२. बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार : यस निर्देशिकाको कार्यान्वयनमा कुनै बाधा अड्काउ परेमा उपभोक्ता हित संरक्षण तथा मूल्याङ्कन समितिको बैठकबाट निर्णयका लागि बाधा अड्काउ फुकाउ गर्न नगरपालिकामा पठाई प्रस्ताव पेश गरि नगरकार्यपालिकाबाट निर्णय भए बमोजिम हुनेछ ।

२३. संशोधन : यस निर्देशिकामा थप घट गर्ने अधिकार प्रचलित कानुनको अधिनमा रहि नगरसभाको हुने छ ।

अनुसुची - १
(दफा ८ को उपदफा ४ संग सम्बन्धित)

श्री घोडाघोडी नगरपालिका कार्यालय
कैलाली

विषय : बजार अनुगमनको मासिक प्रतिवेदन

आज मिति....................देखि........................सम्म निम्न स्थानहरुमा बजार अनुगमन गर्दा निम्नानुसार देखिएको व्यहोरा अनुरोध छ ।

सि.नं.	अनुगमन गरिएको स्थान	अनुगमन गरिएको क्षेत्र/प्रकृति/ बस्तुहरु	अनुगमनको विवरण(परिणाम, अवस्था र अन्य कुरा) व्यवसायीक प्रतिष्ठा संस्था	सामानको जफत/बरामदी नाम/परिमाण	नष्ट गरिएको बस्तु/परिमाण नाम परिमाण	सिलवन्दी गरिएको मात्रा/ संख्या	गरिएको नमुना संकलन मात्रा/ संख्या	कै

....

बोधार्थ :
श्री संयोजक ज्यू,
उपभोक्ता हित संरक्षण समिति

अनुसुची -२
(दफा ९ सँग सम्बन्धित)
अनुगमन गरिने बस्तु र सेवाको वर्गीकरण

(अ) बजार अनुगमनको क्रममा विभिन्न उपभोग्य बस्तु तथा सेवाको अनुगकन गर्नु पर्ने भएकाले उपभोग्य बस्तु तथा सेवाको निम्नानुसार वर्गीकरण गरिएको छ ।

समुह क - खाद्यान्न माछा/मासुजन्य/तरकारी फलफुल/दैनीक उपभोग्य

१.खाद्यान्न तथा खाद्य पदार्थहरु नुन, चिनी, चिया, कफी, मह, प्रशोधित पानी आदि ।
२. अप्रशोधित, अर्धप्रशोधित वा प्रशोधित खाद्य पदार्थहरु ।
३. प्रशोधित खाद्य पदार्थ उत्पादन गर्न प्रयोग गरिने कच्चा पदार्थ ।
४. खाद्य पदार्थ उत्पादन गर्ने उद्योग ।
५. खाद्य पदार्थ विक्रि वितरण गर्ने विक्रि स्थल र भण्डारणगृह वा संञ्चय स्थल ।
६. खाने तेल, घिउ (नवस्पती घिउ समेत)
७. दुध तथा दुग्ध पदार्थहरु र दुध प्याकिङ्ग गर्ने प्लाष्टिक पाउचहरु ।
८. माछा, मासु, अण्डा
९. मसलाजन्य पदार्थहरु (जिरा, मरिज, अदुवा, लसुन , धनीया, बेसार, ज्वानो, मेथी, ल्वाङ, सुकमेल, अलैची, दालचिनी र खुर्सानी लगाएतका मसलाको रुपमा प्रयोग गरिने पदार्थहरु)

समुह ख - औषधि तथा स्वास्थ्य सेवा :

१. औषधि तथा औषधिजन्य पदार्थहरु (पशुपंक्षी औषधि तथा जडीबुटीमा आधारित औषधि समेत)
२. औषधि उत्पादन तथा विक्रि वितरण गरिने स्थल,
३. अस्पलात, नर्सिङहोम, क्लिनीक आदि स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरु ।

समुह ग - रसायनीक मल/विउविजन/विषादि/कृषि औजार :

१. पशुपंक्षी आहार र त्यसमा प्रयोग हुने कच्चा पदार्थहरु समेत,
२. रसायनीक मल/विउविजन/विषादि/कृषि औजार,

समुह घ- इन्धन

१.इनधन भण्डारण, पेट्रोलियम पदार्थको नापतैल, गुणस्तर मूल्य तथा मापदण्डहरुको परिपालना ।

समुह ङ- निर्माण सामाग्री :

१. ढुङ्गा, इटा, गिट्टी, बालुवा लगायतका निर्माण सामाग्री तथा सो संग सम्बन्धित उद्योग, भण्डारण स्थल र विक्रि वितरण स्थल ।

समुह च- शैक्षिक सामाग्री :

१. पाठ्य सामाग्री, स्टेश्नरी लगायतका शैक्षिक सामाग्री ।
२. शिक्षा निर्देशिका अनुसार विद्यालयहरुको शुल्क आदी ।

समुह छ - होटेल/लज/रेष्टुरा/खाजा घर/चमेना गृह :

१. होटेल/लज/रेष्टुरा/खाजा घर/चमेना गृहको सरसफाइमा अन्य व्यवस्था
२. प्रशोधित र अप्रशोधित बस्तुहरुको भण्डारण

३. होटल, रेष्टुरा तथा मिठाई पसलहरुमा बिक्रि हुने पमवान तथा प्याकेजिङ्ग गरी बिक्रि हुने खाद्य पदार्थहरु हल्का पेय पदार्थहरु, मदिरा जन्य पदार्थ,

समुह ज-सुर्तीजन्य पदार्थ :

१. सुपारी, पानपराग, सुर्ती, विडी, चुरोट तथा सुर्तीजन्य पदार्थ ।

समुह झ - नाप तौल

१.ढक, तराजु, मिटर लगायतका नापतौलमा प्रयोगहुने उपकरणहरु ।

समुह ञ - पशुपंक्षी हाट बजार

१. पशुपंक्षी हाट बजार तथा विक्रि स्थल ।

समुह ट - सौन्दर्य सम्बन्धि :

१. विभिन्न प्रकारको सौन्दर्य सामग्रीहरु

२. ब्युटी पार्लर/सैलुन आदि ।

समुह ठ - विधुतिय सामानहरु :

१. विधुतिय सामानहरु

२. इलेक्ट्रनिक्स सामानहरु ।

समुह ड - रङ्ग/रोगन

१. विभिन्न कम्पनीका रङ्ग र रङ्ग रोगन सम्बन्धि सामाग्रीहरु ।

समुह ढ - गरगहना

२. सुन, चादी, हिरा, मोती, जवाहरत तथा निर्मीत गरगहनाहरुको नापतौल एवं गुणस्तर ।

समुह ण - सवारी साधन

१. ट्याक्सी मिटर शुल्क र रिक्सा नगरबस आदिको भाडा ।

समुह त -अनुगमन गरिने सेवाको विवरण :

१.व्यापारिक सेवा

२. सञ्चार सेवा

३. स्थल यातायात तथा हवाई सेवा

४. विद्युत सेवा

५. खानेपानी सेवा

६. विज्ञापन सेवा अन्य उपभोग्य सेवाहरु

७. स्वास्थ्य सेवा

८.शिक्षा सेवा

९. वित्तिय सेवाहरु ।

अनुसुची - ४
(दफा १० संग सम्बन्धित)
दैनीक बजार अनुगमन फारम

(बजार अनुगमन फारमको प्रमाणित प्रति सम्बन्धित व्यवसायीलाई दिनु पर्नेछ।)

व्यापारिक प्रतिष्ठानको नाम : श्री मिति :......................
ठेगाना :
प्रोपाइटर वा फर्म धनीको नाम :
फोन नं.

यस कार्यालयको नेतृत्वमा खटिएको बजार अनुगमन टोलीबाट तपाईको विक्रि स्थल/गोदाम/उद्योगको निरीक्षण गर्दा निम्न अनुरुपको स्थिति भेटिएकोले देहायअनुसार गर्न गराउन निर्देशन गरिएको छ।

क.स.	विवरण	भएको	नभएको	टोलीबाट दिएको निर्देशन
१	मूल्यसुची			
२	साइनबोर्ड			
३	व्यवसाय दर्ता/नविकरण			
४	नापतौलको प्रमाण			
५	लेवलमा खुलाउनु पर्ने कुराहरु स्पष्ट उल्लेख भए नभएको			
६	म्याद नाघेको सामाग्री			
७	स्थायी लेखा प्यान नं./भ्याटमा दर्ता			
८	विक्रि विल दिने प्रक्रिया भए नभएको			
९	खाद्य अनुज्ञा पत्र (खाद्य उद्योगको लागि)			
१०	मासुको गुणस्तर सन्तोषजनक भए नभएको			
११	मिठाईको गुणस्तर लगायतका पक्षहरु सन्तोषजनक			
१२	ग्याँसको तौल मूल्य लगायतका विषय सन्तोषजनक			
१३	खरिद विल भए/नभएको			
१४	यस अगाडीको निर्देशनमा पालना			
१५	अन्य कैफियत पूर्ण स्थिति खुलाउने			

एक पटक दिइएका निर्देशनहरु पुनः अनुगमन गर्दा पालना नभएको पाइएमा प्रचलित कानुन बमोजिम कडा कारवाही हुनेछ।

निरिक्षण टोली :

१. संयोजक श्री ....

२. सदस्य श्री ....

३. सदस्य श्री ....

४. सदस्य श्री ....

५. सदस्य श्री ....

....

माथी उल्लेखित विवरण ठकि छ भनी उत्पादक/विक्रेताको नाम र सहि :-

प्रष्ठिानको छाप :-

अनुसूची - ५
(दफा १४ संग सम्बन्धित)
मुचुल्का

.................जिल्ला ....नगरपालिका......................वडा नं......................टोल ....मा खडा गरेको घटनास्थल/खानतलासी/बरामदी/शिलछाप लगाएको मुचुल्का :-

१. उजुरी वा सुचनाको छोटकरी विवरण :

२. चारकिल्ला सहित खानतलासी/बरामदी गरिएको चिज बस्तुको नमुना तथा ठाँउको विवरण :-

३. बरामद भएको सामान/दासीको विवरण/सिलछाप गरिएको विवरण :-
   क.
   ख.
   ग.

४. खनातलासी/बरामदी भएको देखे बमोजिम सहि छाप गर्ने साक्षी : (नाम, वतन समेत)
   क.
   ख.
   ग.

५. रोहोवरमा बसनेहरुको ना, थर, वतन र सहिछाप :
   क.
   ख.
   ग.

६. निरीक्षण टोलीले मेरो उद्योग/गोदाम/पसलमा अनुगमन गर्दा कुनै सामान हिनामिना भएको छैन । माथि प्रकरण ३ मा उललेख भएको चिज बस्तु तथा सामानहरु.................... उद्योग गोदाम पसलबाट बरामद भएको हो । साथै टोलीले लगाएको सिल थान........छाप भएको ठिक साचो हो भनी सहिछाप गर्ने :
   क.
   ख.
   ग.

७. कार्य तामेली गर्ने :
   क.
   ख.
   ग.

अनुसूची - ६
दफा १४ संग सम्बन्धित
तारेख भरपाई

पक्ष.................................

विपक्ष : जिल्ला.............................नगरपालिका..................................वडा नं...................
स्थायी घर भई हाल...........................जिल्ला..................................नगरपालिका वाड नं........
बस्ने श्री ....का नाती/नातिनी श्री..
का छोरा/छारी बर्ष................को ....नामक व्यवसायका
संचालक श्री............................. सम्पर्क नं.................................... ।

तारेख

मिति...........साल.................महिना................गते..........................रोज दिनको
समय..............बजे उपस्थित हुनेछु भनी सही छाप गर्ने ।

हस्ताक्षर :
नाम :

मिति...........साल.................महिना................गते..........................रोज दिनको
समय..............बजे उपस्थित हुनेछु भनी सही छाप गर्ने ।

हस्ताक्षर :
नाम :

मिति...........साल.................महिना................गते..........................रोज दिनको
समय..............बजे उपस्थित हुनेछु भनी सही छाप गर्ने ।

हस्ताक्षर :
नाम :